

Cap a un nou municipalisme Elements per a la reflexió i el debat

Fòrum municipalista. El Baix Llobregat a debat

1. D'on venim. Tres dècades de municipalisme canviant.

La crisi, l'austeritat, el 15M... alteren el municipalisme de la dècada anterior. Molts ajuntaments esdevenen l'última trinxera per afrontar la cobertura quotidiana de necessitats bàsiques.

L'evolució del món local a Catalunya des del 1979 ha estat complexa. No és fàcil perfilar un esquema interpretatiu global i dinàmic, i potser no recull la gran riquesa de situacions i de tendències. Tot i així, es poden dibuixar alguns dels trets més rellevants.

- *Al llarg dels anys 80* el municipalisme evoluciona des de les lògiques participatives de la transició cap a l'assentament d'un model de partits en l'esfera política, i de creixent professionalització en l'esfera de gestió. És un temps travessat encara per accions de govern molt vinculades a la superació dels dèficits urbanístics acumulats, tot i que comença a desplegar-se una nova agenda a l'entorn de la promoció econòmica (polítiques municipals orientades a impulsar la reactivació post-crisi industrial) i la construcció incipient d'un estat local de benestar. S'aproven d'altra banda normatives de participació i de descentralització que prenen el relleu a processos poc formalitzats de diàleg i acord amb el moviment veïnal.
- *La dècada dels 90* consolida la implantació a escala local del sistema de partits. Les agendes municipals es diversifiquen i es fan més estratègiques: es repolititza una acció de govern que ha d'afrontar alternatives de fons (models de ciutat en un marc de globalització creixent). Es produeix el gir gerencial. És un temps de predomini de les eines empresarials en el marc de la gestió pública: avança la lògica eficientista i es replega la comunitària; s'impulsen relacions de tipus proveïdor-client, en perjudici de l'activació ciutadana. Alhora, però, apareixen noves xarxes vinculades al cicle social antiglobalitzador, i a l'enfortiment de la consciència ambiental i de defensa del territori.
- *L'escenari dels anys 2000* és el fruit de noves pressions de canvi. S'inicia el procés de diversificació de l'entramat d'actors polítics, amb la presència d'un nombre creixent de candidatures municipalistes ciutadanes. Canvia el teixit humà de les viles i els barris, i els ajuntaments afronten els anys de l'acollida global. La bombolla econòmica orienta les agendes locals cap a polítiques urbanes expansives. S'intensifica la governança relacional, amb més processos de concertació públic-privada, i amb més presència de l'esfera local en xarxes institucionals multinivell. Les estructures de participació mostren símptomes d'esgotament, però un teixit social cada cop més renovat posa sobre la taula exigències d'aprofundiment democràtic real.

Del 2010 ençà, la crisi, l'austeritat, i l'esclat del 15M desvertebren el municipalisme de la dècada anterior. Tot s'expressa a les ciutats, a l'espai urbà i a les llars. La punxada de la bombolla immobiliària deixa un rastre de governs locals fràgils; deixa sobretot una geografia d'emergència habitacional i noves fractures. La llei estatal de règim local (LRSAL) opera l'intent de despolititzar l'esfera municipal i d'aprimar les agendes, per la doble via recentralitzadora i privatitzadora. Molts ajuntaments esdevenen però l'última trinxera del benestar, de polítiques socials que afronten la cobertura quotidiana de necessitats bàsiques.

Emergeix, en aquest context, un mosaic mobilitzador: la PAH, les assemblees socials, les plataformes en defensa dels serveis públics. I sorgeix també un mosaic de pràctiques d'innovació social: des de l'economia solidària a les xarxes d'intercanvi; des de les cooperatives de consum agroecològic a la gestió comunitària de buits urbans. Totes aquestes realitats es troben en la genealogia dels nous actors que irrompem –i a un bon nombre de ciutats guanyen- les eleccions municipals del 24 de Maig del 2015.

2. On ens inserim. El context del nou municipalisme

Un context definit per un canvi sociocultural d'època, una crisi econòmica i institucional, i un procés d'activació ciutadana, convida a repensar a fons la pràctica del municipalisme

Any 2016, ben entrat el segle XXI, cal afrontar de manera proactiva els reptes del món local. Tot fa pensar que estem forjant les bases d'una nova etapa. L'obertura d'un *temps nou* que requereix repensar a fons el municipalisme democràtic; que requereix també d'un ventall de pràctiques d'innovació sociopolítica, impulsades des d'àmbits de proximitat i vida quotidiana. Aquest nou municipalisme s'inscriu en un context estructural definit avui per un mínim de tres dimensions interconnectades:

- *El procés sociocultural de canvi d'època*
Travessem un canvi d'època cridat a dibuixar les bases de les trajectòries vitals i col·lectives de les properes dècades. A finals del segle XX els principals paràmetres que havien estructurat la primera modernitat trontollen de forma irreversible. Va emergint un món de complexitat creixent en els contextos vitals; individualització, incerteses i noves fragilitats; internet i espais digitals. La societat líquida, del risc i del coneixement s'obre pas amb força: neix una segona modernitat.
- *El col.lapse del model de creixement*
A partir del 2008, s'expressa amb força la crisi d'un model de creixement a cavall d'una lògica de bombolla en termes econòmics, i insostenible en termes ecològics. Es trenca el miratge: ni la bombolla pot substituir la producció com a motor econòmic, ni el progrés és possible sense protegir el clima i els recursos naturals com a bens comuns.
- *La crisi de representació i l'austeritat injusta*
Les velles i predominants formes de fer política esgoten el seu potencial de processar els canvis. Irromp amb força un relat de crisi de representació, de llunyania entre les persones i les institucions. En aquest context, les polítiques d'austeritat injusta imposen un gir cap a l'ampliació de les desigualtats, l'exclusió social i les fractures urbanes. La ciutadania, lluny de resignar-se, posa en marxa un repertori d'acció col·lectiva i d'alternatives molt rellevant.

Un context definit per un canvi sociocultural d'època, una crisi econòmica i institucional, i un procés d'activació ciutadana, convida a repensar a fons la pràctica del municipalisme. Si només fos crisi, n'hi hauria prou a *resistir* i esperar, per tal de retornar als paràmetres anteriors. Si el canvi d'època no estés inscrit en una lògica de desigualtats, n'hi hauria prou amb l'*adaptació* als nous paràmetres vitals. Però no és així. El temps nou ens convoca a anar més enllà d'actituds resistencials i adaptatives. A articular respostes *creatives* i *arrelades en valors*. També des de l'àmbit local; des d'un nou cicle de municipalisme, com a espai de reconstrucció democràtica de la política, de contribució al bé comú.

3. On som. Al llindar del nou escenari municipal: canvis i dilemes

Emergeix un escenari local pressionat per canvis de fons, ple de matisos i tonalitats en un procés encara incipient de construcció d'una nova etapa. El municipalisme no es troba en un carreró sense sortida. Però sí en un camí sense retorn.

S'obre un nou escenari. Un municipalisme hereu d'una història que el marca amb força, i inserit tanmateix en coordenades estructurals dinàmiques. El canvi serà, probablement, d'una intensitat sense precedents. Però acollirà també dinàmiques en tensió. Canvi i tensions que ja s'estan produint:

- El context d'austeritat pot ser processat pel món local des de la incapacitat de resposta per desbordament, o des d'una pràctica resistencial. Però també pot ser viscut com a terreny de construcció d'alternatives: de noves polítiques de proximitat, i processos d'apropiació comunitària d'equipaments, serveis i espais. El context de recursos públics escassos pot empènyer la gestió local cap a l'immobilisme, o inclús cap a sortides privatitzadores. Però també pot implicar oportunitats per a una gestió més democràtica i ciutadana.
- Les estructures formals de participació generen avui més desconcert i frustració que implicació i resultats rellevants. Però la consolidació dels activismes emergents porta a demandes de processos/instruments de nou tipus: més directes, més autònoms, més decisoris. Els impactes de la crisi generen sobre les persones por i vivències del patiment en àmbits privats i domèstics. Però també dinàmiques de resposta col·lectiva. La crisi ha obert una finestra d'oportunitat per a nous processos d'empoderament i pràctiques de caràcter cooperatiu.
- L'expansió d'internet reproduïx desigualtats socials i urbanes en termes de fractura digital, i fa emergir riscos de control ciutadà en un marc d'asimetries tecnològiques realment existents. Però obre també opcions inèdites de cooperació, reciprocitat i intercanvis en xarxa, de construcció de coneixements compartits. Fa possible també ciutats de codi obert, amb transparència i aposta per la democratització digital com a dimensió clau del nou municipalisme.

Emergeix doncs un escenari local pressionat per canvis de fons, ple de matisos i tonalitats en un procés encara incipient de construcció d'una nova etapa. La tendència a la *inacció* faria insostenible el manteniment de projectes col·lectius de base municipalista, de models de ciutat. La *reproducció* d'actituds i maneres de fer és, en gran part, senzillament inviable. El municipalisme *no es troba en un carreró sense sortida*. Però *sí en un camí sense retorn*. A partir d'aquí, en quina direcció *es mou* el nou municipalisme? en quina direcció *s'hauria de moure* el municipalisme democràtic i transformador del segle XXI?

4. Un municipalisme transformador i relacional: impulsar canvis, construir acords

Politització transformadora amb fort component de joves; i volatilitat electoral generadora de pluralisme. Un municipalisme de canvi i d'acord; amb mandats ciutadans de transformació i d'entesa.

Cap dels factors de context no predetermina els cursos de l'acció política, tampoc en l'àmbit local. El futur del municipalisme no està escrit. La nova etapa requereix d'actituds proactives: caldrà voluntat d'escriure col·lectivament el municipalisme democràtic del segle XXI. Sorgeixen reptes en moltes dimensions.

D'entrada, pel que fa al compromís polític i el comportament electoral de la ciutadania, s'hi observen dues tendències:

- D'una banda la politització de nous sectors socials amb voluntat transformadora. Val a destacar el potencial de la gent jove. Es tracta d'un col·lectiu que viu l'estroncament de la tendència històrica al progrés social d'una generació respecte la precedent. Però es tracta també d'un col·lectiu amb nivells de formació inèdits, i elevada capacitat d'ús d'Internet i xarxes socials. Totes dues realitats: el problema objectiu i l'àmplia disponibilitat de capital educatiu i relacional, operen com a motor d'activació. A la base de moltes noves pràctiques de municipalisme compromès hi ha persones joves amb alts nivells simultanis de formació i precarietat vital. Col·lectius compromesos amb el canvi dels models polítics que els han dut a aquesta situació. I que identifiquen l'àmbit local com a espai d'oportunitat on construir les dinàmiques del canvi.
- D'altra banda, es generalitza un paisatge de forta volatilitat electoral, on el vot sembla ser menys adscriptiu i més reflexiu; menys vinculat a l'esfera de la identitat política i més a l'autodeterminació personal. Aquesta realitat genera un escenari de pluralisme i fragmentació política inèdita. I per tant la conformació cada cop més improbable de majories monocolor en els ajuntaments. El nou municipalisme ha d'afrontar el repte dels acords entre agents plurals; i el repte conseqüent de models relacionals de govern i acció col·lectiva: a) la confluència entre actors per bastir plataformes electorals; b) la configuració de governs coalició que vehiculin els canvis; c) la complicitat entre actors institucionals i socials; d) la cooperació entre persones i entitats per impulsar projectes comuns.

En síntesi, politització transformadora amb fort component de joves; i volatilitat electoral generadora de pluralisme i de models relacionals. Un municipalisme *de canvi i d'acord*; amb mandats ciutadans *de transformació i d'entesa*. Pressions socials que la nova etapa local haurà d'anar processant per la doble via de la innovació: en les **polítiques públiques** i en les **formes de governança** (gestió i participació).

5. L'agenda del nou municipalisme: el repte d'innovar les polítiques públiques

Al llarg de les dues últimes dècades, el món local ha anat desenvolupant una agenda cada cop més diversificada i estratègica de polítiques públiques. El triangle d'acció sobre les activitats econòmiques, la cohesió social i el territori es veu avui subjecte a fortes pressions de canvi. Es forja un nou punt d'inflexió.

- Pel que fa a la *dimensió econòmica*, avui coneixem els impactes de les dinàmiques de bombolla (immobiliària, turística, lúdica, comercial...) situades com a motor de cicles de creixement. I sabem dels grans riscos de fer de les ciutats poc més que plataformes d'aterratge de les decisions d'inversió financera que les impulsa. Com a alternativa a això, el nou municipalisme ha d'enfortir l'aposta per teixits industrials i de serveis ecològics i cooperatius, per economies circulars, per cadenes de creació i apropiació compartida de valor, superadores de l'esclatxa digital. Activitats articulades als teixits residencials (producció i comerç urbà), connectades a la resolució de necessitats i per tant resilients. Un model orientat a generar ocupació i salaris dignes. Economies locals del bé comú, sòlides i innovadores des del seu propi entramat de proximitat, i obertes, a partir d'aquí, a l'economia global, productiva, creativa i del coneixement.
- Pel que fa a la *dimensió social*, coneixem avui que el marc global incideix sobre la cartografia local de necessitats almenys en tres aspectes: persisteixen a les nostres ciutats desigualtats clàssiques (de renda, educatives, de salut); emergeixen als barris riscos derivats dels canvis en l'estructura social (processos d'acollida fràgils, solitud i exclusió relacional, precarietat laboral); cristal·litzen els impactes de l'austeritat: el que va començar amb retallades ha esdevingut agressió a la dignitat de les persones (emergència habitacional, pobresa energètica, vulnerabilitat alimentària, fractures urbanes). En aquest context, el nou municipalisme té el repte d'articular una agenda innovadora. La reconstrucció, d'una banda, d'un estat local de benestar potent, amb serveis de proximitat per tothom; amb democràcia cultural i equitat educativa; amb transport col·lectiu accessible i assequible. L'impuls, d'altra banda, de polítiques d'inclusió i dignitat: serveis socials orientats a l'autonomia personal, el cicle de vida i l'acció comunitària; ciutats lliures de desnonaments i amb mínims vitals garantits (seguretat alimentària i energètica).
- Pel que fa a la *dimensió territorial*, coneixem avui que la plasmació urbana del model de creixement de les dècades recents ens ha llegat un rastre de ciutats ambientalment insostenibles i amb problemes d'injustícia espacial. Enfront a aquesta doble realitat, el nou municipalisme té al davant el repte de construir l'agenda de l'ecologia urbana, de l'habitabilitat sostenible, sobre la base d'hibridar les lògiques ambiental i urbanística. Un nou urbanisme a l'entorn de la recuperació de barris, carrers i places; un nou ecologisme a l'entorn de formes sostenibles de viure'ls. Es tracta de l'exercici del dret a la ciutat: aire net per respirar i barris per convida. Es tracta, en concret, de traduir en polítiques municipals les noves cultures de l'aigua, l'energia i el territori (gestió pública, renovables, estalvi). Actuar en clau local per la protecció del clima i la qualitat ambiental (el binomi mobilitat neta, ciutat saludable). I impulsar polítiques de barris i cohesió urbana: amb inversió en rehabilitació i millora estructural, garantia del dret a un habitatge digne, i espai públic per a l'exercici igualitari i divers de la ciutadania.

6. La governança del nou municipalisme: innovar models de gestió i participació

Més enllà de la innovació en les polítiques públiques, el municipalisme democràtic afronta avui canvis necessaris en els models de gestió i participació. Tan importants són els reptes substantius com les formes de fer. No es tracta tan sols de noves polítiques, sinó de noves maneres de produir-les; no és només una qüestió d'agenda, sinó també de governança. Les noves lletres no encaixen amb les velles músiques. És difícil escriure el nou municipalisme amb la sintaxi de l'antic. Es perfilen doncs més eixos de transformació.

6.1. Una gestió municipal responsable i amb valors, deliberativa i creativa

L'administració pública local, al llarg de les últimes dècades, ha reproduït en gran part les tendències generals. Es desenvolupa, primer, un model burocràtic de tall clàssic, edificat sobre processos jeràrquics, estructures segmentades i experteses tècniques. Un model que opera sovint en monopoli, i integra tot el cicle prestacional. En resulta una organització municipal amb força dificultats per escoltar els professionals, i per mirar als ulls de les persones usuàries. D'ençà els anys 90, les estratègies modernitzadores de l'administració local han vingut marcades per la filosofia de la *nova gestió pública*. Amb dos vectors principals de proposta: a) el trasllat d'eines de gestió privada a l'administració: sota el pretès caràcter instrumental d'aquestes, va arrelant una certa mercantilització operativa de l'àmbit públic local; i b) l'externalització creixent de serveis municipals: el trasllat de parcel·les de gestió cap a agents privats, a partir d'una pressumpció de més eficiència.

El nou municipalisme hauria d'esdevenir una finestra d'oportunitat per bastir una gestió local superadora tant del model clàssic com del externalitzador. Una aposta forta per una gestió pública innovadora (no burocràtica) i per una gestió en xarxa (no privatitzant).

- *Una administració local responsable i amb valors.* La lògica vertebradora de la gestió municipal no hauria de ser procedimental/garantista ni economicista. D'una banda, ha de situar els problemes i els drets de les persones en el centre, per tal d'aportar solucions efectives, des d'una nova gramàtica d'escolta activa, confiança en les capacitats dels professionals, i rendiment de comptes com a clau de volta de responsabilitat: més autonomia i més transparència. D'altra banda, el nou municipalisme no hauria d'avaluar el relat de la neutralitat instrumental. L'administració local no és una maquinària de prestació avaluable en termes cost/benefici. És una organització que expressa valors públics de referència, que construeix comunitat, i que treballa per fer possibles les ciutats que democràticament volem i somiem.
- *Una administració local deliberativa i creativa.* L'eficiència pot assolir-se a través de la tècnica; els objectius de ciutat arrelats en valors requereixen, en canvi, intel·ligència col·lectiva. I aquesta és sempre fruit del diàleg i la deliberació. El municipalisme del segle XXI ha d'avançar cap a una *administració* deliberativa, amb espais relacionals i articulació de xarxes, tant en clau interna (transversalitat), com externa (coproducció). Transitarem a més un canvi d'època, un context molt dinàmic. Es tracta per tant de bastir una administració local orientada a gestionar de forma creativa complexitats i incerteses, reptes emergents. Una gestió oberta al canvi, capaç de trobar respostes noves; i també de fer-se noves preguntes.

6.2. Una democràcia municipal participativa i empoderadora

L'agenda del nou municipalisme demana una governança local diferent: un model d'administració responsable i amb valors, deliberativa i creativa; i demana també un conjunt d'innovacions profundes en els *processos i espais d'implicació ciutadana*. Un model de democràcia municipal oberta i empoderadora. Dibuixem alguns camins.

- *Territorialitzar la governança.*

El nostre sistema de govern s'ha forjat -en termes comparatius- amb una esfera local reduïda, i amb polítiques poc obertes a la implicació ciutadana. Probablement els dos elements han anat de la mà. Avui però, la complexitat creixent i les noves vulnerabilitats socioeconòmiques i ecològiques generen les condicions per defensar una arquitectura més municipalista del model global de governança. Alhora, a cada ciutat caldria impulsar l'acostament de la governança al territori, a escales de districte i barri. El municipalisme del segle XXI té el repte d'esdevenir vehicle de proximitat, d'una política més i millor imbricada en la vida quotidiana de les persones i les comunitats. Només així es farà possible seguir avançant cap a ciutats i pobles més pròspers, cohesionats i sostenibles.

- *Coproduir polítiques.*

El nou municipalisme hauria d'avançar cap a la coresponsabilitat real d'actors plurals a l'entorn de cada camp d'actuació. És el repte de construir polítiques locals de codi obert com a exigència democràtica, de tipus ètic; però també com a valor operatiu: en ciutats d'estructura complexa, cal articular experteses diverses i socialment distribuïdes. Sobre aquestes bases poden preveure's tres dinàmiques: **a)** la participació del teixit social en l'elaboració de polítiques; **b)** l'articulació de xarxes d'acció amb agents diversos per la implementació d'aquestes polítiques; **c)** el protagonisme de les pròpies persones a qui van adreçades les actuacions municipals, en tant que subjectes actius de ciutadania.

- *La gestió ciutadana.*

La nova etapa del municipalisme democràtic afronta el repte d'aprofundir en la gestió d'equipaments i espais connectada a la comunitat. Els equipaments socioculturals, educatius, sanitaris, ambientals... així com determinats espais urbans són els referents tangibles en l'exercici quotidià de la ciutadania. Configuren la geografia física del benestar i la cohesió. Haurien de configurar també la seva geografia humana, col·lectiva i emocional, superant la lògica tradicional de marcs físics de prestació de serveis, i esdevenir veritables béns comuns, llocs d'apropiació ciutadana des de valors solidaris. Fer possible això implica una doble aposta: una gestió pública de qualitat oberta a la participació i la coresponsabilitat; i una gestió ciutadana a través del teixit social i comunitari arrelat a cada barri, a cada territori.

- *L'acció comunitària.*

El nou municipalisme passa per territorialitzar la governança, coproduir polítiques i obrir la gestió, però no només. Passa també per empoderar les comunitats, per desplegar les capacitats col·lectives de resolució de problemes, per autogestionar respostes. És possible fer-ho per mitjà de l'acció comunitària, dels plans i la política de millora de barris com a processos de treball conjunt entre el teixit veïnal, la ciutadania

i els serveis públics de proximitat. Es tracta d'enfortir l'autogovern social de les comunitats.

Més enllà dels reptes connectats a la governança participativa, ha anat emergint els últims anys una realitat a tenir molt en compte: la *innovació social*. La iniciativa ciutadana és un valor a reconèixer pel municipalisme del segle XXI. La crisi i l'austeritat han estimulat pràctiques emergents d'innovació social. No és només la participació de l'exigència o la proposta, és la participació del fer: fer una escola activa de pares i mares, un grup de criança compartida, una xarxa d'intercanvi, una cooperativa de consum agroecològic, un grup d'ajuda mútua, un ateneu popular, un banc d'aliments... Tota una esfera solidària que cal recolzar: des del respecte a la seva autonomia, des de marcs de complicitat, reforçant les capacitats d'innovació allà on hi ha menys recursos per a l'acció col·lectiva, fent de la innovació social una estratègia per a l'equitat urbana i la transició ecològica.

7. Les regles del joc institucional: més autonomia i més fortalesa

Sistema electoral, organització territorial, competències i finançament. La transformació del tauler pot crear condicions per millorar el joc.

Quan es reflexiona sobre perspectives de canvi i millora en el món local, hi ha una certa tendència a situar per endavant allò que podríem anomenar les *regles del joc institucionals*, és a dir: sistema electoral, organització territorial, competències i finançament. Potser no és una bona estratègia. Són aspectes de reforma difícil, exigeixen canvis normatius a escala estatal/autonòmica, i el seu bloqueig crea frustració i un cert imaginari de desapoderament local. Sense situar-los en el centre de la reflexió, segueix havent-hi marge de construcció de nou municipalisme. Tanmateix, no poden ignorar-se. La transformació del tauler pot crear condicions per millorar el joc. Així doncs, ni situar-les al centre ni deixar-les al marge.

- El sistema electoral municipal

L'actual esquema de llista tancada i bloquejada en circumscripció única reproduïx, a escala local, el sistema general. Als municipis, a més, s'eleva al 5% el llindar d'entrada. Fou un model dissenyat en plena transició per enfortir els partits com a eines de representació. És avui el més ajustat a les demandes socials d'aprofundiment democràtic? Poden plantejar-se dues vies de reflexió i possible millora. a) una via de transferència de poder a la ciutadania, de més capacitat de decisió electoral (des de primàries obligatòries a llistes obertes...); b) una via de territorialització de la representació, de més proximitat (des de demarcacions de barri a l'elecció directe dels districtes...). Introduir factors d'empoderament i territori podria ser coherent amb les aspiracions ciutadanes d'un municipalisme més democràtic.

- Les competències

Els nostres ajuntaments tenen poques competències, però les han desbordades. Han actuat en funció de necessitats socials i models de ciutat. Aquesta lògica l'ha fet possible la clàusula normativa que permet actuar als municipis en benefici de la comunitat, més enllà de les atribucions legals. La LRSAL pretén desactivar-la, resituant totes les polítiques en un marc competencial estricte i reduït: tota una agressió a la línia de flotació de l'autonomia local, principi vertebrador del municipalisme democràtic. La nova etapa exigeix el restabliment de l'autonomia, el retorn al criteri de les competències com a base i no com a sostre. I és aquí on pren llavors sentit una segona reflexió: l'enfortiment necessari

d'aquesta base. L'elevació del nivell competencial per tal de fer plenament desplegable les noves agendes locals. Es tracta de situar Catalunya com a país de dimensió municipalista alta en la seva estructura de governança (l'Estatut d'Autonomia ja ho dibuixa). Aquesta proposta de municipis potents i autònoms, de combinació de fortalises polítiques i de gestió, ens porta necessàriament a considerar els aspectes de recursos i d'escala territorial.

- Els recursos

Els nostres municipis arrosseguen un problema estructural de finançament, amb dues dimensions. La primera té a veure amb la insuficiència de recursos: la participació local en la despesa pública general segueix estabilitzada a l'entorn d'un 15%, molt per sota dels països de referència. La segona té a veure amb una estructura fiscal rígida i amb marges d'autonomia reduïts. El nou escenari municipal hauria d'afrontar la superació d'ambdues limitacions. El repte, d'una banda, d'ampliar el volum de recursos; i de guanyar, d'altra banda, capacitat de decisió fiscal, així com participació local directe en els grans impostos.

- L'organització territorial

Un municipalisme més democràtic i més fort ha de tenir trasllat en el model territorial. La lògica democràtica comporta el reconeixement de la sobirania de cada municipi sobre la seva pròpia existència; el manteniment del dret a decidir de cada comunitat sobre la seva expressió institucional en forma d'ajuntament. Però no n'hi ha prou. La fortalesa de l'esfera local implica la necessitat d'incentivar escales supramunicipals: de fer-ho de baix a dalt, i des de criteris de geometria variable. Cada territori podria cercar la fórmula de cooperació supramunicipal més funcional en el terreny dels serveis; i més respectuosa amb àmbits d'identitat i pertinença.

8. El Baix Llobregat, municipalisme, territori i governança metropolitana

El congrés "El Baix Llobregat a Debat" ha articulat diversos eixos d'anàlisi i proposta sobre la comarca. De ben segur que el paper del món local travessa molts d'ells. Aquest document ha presentat perspectives de caràcter general. Idees àmplies en el doble sentit de genèriques (més enllà de les claus específiques del Baix) i obertes (orientades al debat). Als actors de la comarca pertoca vincular reflexions i realitats: les reflexions que es considerin oportunes amb les realitats conegudes i viscudes.

Hi ha tanmateix una qüestió concreta que val la pena apuntar, breument i a tall de tancament: l'encaix del municipalisme del Baix Llobregat amb el debat sobre els models de governança del territori metropolità.

8.1. El territori metropolità: àrea o regió

Àrea i regió, totes dues escales tenen sentit. L'àrea és el conurbat, la ciutat metropolitana, amb traçats predominants de continuïtat en els teixits residencials. És també una realitat institucional, de trajectòria complexa però innegable, restablerta amb un ampli acord per la llei 31/2010 del Parlament de Catalunya. La regió és la metròpoli en clau de fluxos, intercanvis i cadenes econòmiques i de mobilitat quotidianes. Un espai on cristal·litzen, diàriament, interaccions i xarxes múltiples en tots els ordres de la realitat. L'àmbit regional no té, en canvi, plasmació institucional. Té sentit plantejar-s'ho. Ja Pau Vila, el 1936, en la seva divisió territorial, proposà la creació de la Regió I (Barcelonès, Baix Llobregat, Maresme i els dos Vallès, llavors). Avui sembla innegable que la regió metropolitana (amb

l'abast territorial que calgui) hauria d'esdevenir l'àmbit institucional de la vegueria de Barcelona. Així doncs, àrea i regió, dues realitats territorials de naturalesa diferent que haurien de trobar el seu encaix en un model de governança territorial complex (com ho és la realitat) però no redundant.

8.2. La governança metropolitana: institucions i models d'elecció

Si es trasllada la reflexió del territori (àrea i regió) a la seva governança (institucions i polítiques públiques) sorgeixen dos nous eixos clau de debat:

a) *la densitat institucional i el futur dels consells comarcals*

Un territori tan dens com el metropolità tendeix a generar també densitat institucional: escales de govern diverses per atendre un espai complex en funcions i identitats. Tenim barris, districtes, municipis, consorcis intermunicipals, àrea metropolitana... I tenim també consells comarcals. Tenen aquests un encaix amb sentit en el marc de l'entramat metropolità?. Cada realitat comarcal hauria de pensar-ho a fons, com ho està fent el Baix Llobregat, i a partir d'aquí instrumentar en clau institucional les voluntats majoritàries. És possible que, amb l'excepció del Barcelonès, la resta de consells comarcals tingui sentit que preservin la seva existència –en els seus actuals límits- per tal de vertebrar espais intraregionals amb identitats socialment construïdes. En cap cas això no té per què ser incompatible amb una institució de govern –fins i tot d'elecció directa- de l'àrea metropolitana.

b) *elecció directa o de segon nivell del govern metropolità?.*

La lògica vertebradora del nostre entramat institucional s'assenta en l'elecció municipal directa i –sobra la base d'aquests resultats- la constitució de les esferes supramunicipals. Caldria alterar el criteri en l'àmbit metropolità?. No és una qüestió senzilla. Hi ha un aspecte, tanmateix, especialment rellevant. L'àrea metropolitana no és un mer àmbit de gestió, és un espai institucional de naturalesa clarament política. En ell es decideixen actuacions estratègiques (urbanisme, habitatge, medi ambient, mobilitat, gestió de l'aigua) que expressen valors en conflicte, impliquen models alternatius, i generen impactes quotidians directes. Aquestes polítiques doncs, no haurien d'inscriure's en marcs d'elecció directa, deliberació democràtica i control ciutadà?. La població que teixeix cada dia la ciutat metropolitana, no hauria de constituir també el seu *demos*, el subjecte polític de la metròpoli?. L'aposta per l'elecció directa, en tot cas, hauria d'integrar una reflexió més àmplia sobre un model de governança que –més enllà de millorar la seva vinculació amb la ciutadania- hauria d'enfortir una metròpoli policèntrica, en xarxa, amb lògiques de cooperació intermunicipal, reconeixedora d'un territori plural, amb projectes de ciutat i de comarca diversos. Un model superior de qualsevol temptació de restablir un esquema monocèntric, articulat per relacions de jerarquia espacial entre Barcelona i la resta de la metròpoli.

Aquestes breus reflexions sobre territori i governança metropolitana, connectades a la realitat del Baix Llobregat, tanquen aquest document. **El món polític local ha estat, al Baix Llobregat i arreu del país, un factor clau de transformació social i urbana, al llarg de les últimes dècades. El manteniment d'aquesta tensió transformadora passa**

per afrontar amb audàcia i de forma democràtica i col·lectiva els reptes del nou municipalisme.

Ricard Gomà. Professor Ciència Política UAB.
Director de l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona